

Högerpopulismen – nyliberalismens vanartiga avkomma

CHRISTER LINDHOLM

Från att länge ha varit ett marginellt fenomen har nationalistiskt högerpopuliska partier idag blivit populära och också fått ett stort inflytande i många länders politik. Christer Lindholm skriver om sambandet mellan dessa partiers ökande popularitet och nyliberalistisk ekonomisk politik.

I USA har **Donald Trump** inlett sin andra presidentperiod med en aldrig tidigare skådad nedmontering av den federala förvaltningen, samtidigt som han driver en hätsk kampanj mot i stort sett alla de framsteg i fråga om jämlikhet och mänskliga rättigheter som gjorts sedan 1960-talet. Här hos oss sitter ett öppet rasistiskt parti med tydliga fascistoida tendenser med i regeringen, medan dess svenska systerparti agerar stödparti för den sittande borgerliga regeringen. Till och med i Tyskland, där det av historiska skäl funnits en bred enighet om att ytterhögern aldrig bör släppas in i regeringen, antydde kristdemokratiska CDU före parlamentsvalet i februari att högerextrema AfD inte skulle vara en helt otänkbar regeringspartner, vilket lyckligtvis ändå inte förverkligades trots AfD:s starka valresultat.

De här exemplen – och det finns många fler – visar med all önskvärd tydlighet att den nationalistiska högerpopulismen definitivt har tagit steget från politikens marginaler rakt in i maktens absoluta centrum, och det finns i detta nu inget som tyder på att dess segertåg skulle närma sig sitt slut. För närvarande finns det helt enkelt inga politiska motkrafter som är tillräckligt starka för att stoppa den högerpopulistiska frammarschen, i synnerhet som så många moderata högerpartier valt att göra gemensam sak med högerpopulisterna snarare än att försöka motarbeta dem. För att det överhuvudtaget ska vara möjligt att skapa en sådan motkraft måste vi först försöka förstå de bakgrundsfaktorer som fått allt flerväljare att ge sitt stöd till en ideologi som ifrågasätter såväl alla människors lika värde som rättsstatens mest grundläggande principer.

Den kanske viktigaste av dessa bakgrundsfaktorer – som hittills ägnats förvånansvärt lite uppmärksamhet – är ekonomin. Från det ekonomiskt akterseglade forna DDR till det så kallade rostbältet i USA har den nationalistiska högerpopulismen sitt allra starkaste väljarstöd bland globaliseringens, och mer allmänt den nyliberala ekonomiska politikens förlorare. Mer konkret handlar det om nyliberalismens naiva övertro på den ekonomis-

ka nyttan av globaliseringen, i kombination med en total oförmåga – eller kanske snarare ovilja – att beakta dess negativa effekter på sysselsättningen. Det handlar också om en ideologiskt driven motvilja mot varje form av statliga interventioner i ekonomin i syfte att upprätthålla sysselsättningen, och om en lika ideologiskt driven antipati mot såväl starka fackföreningar som ett starkt socialt skyddsnät. Summan av den nyliberala kardemumman blir således att de som förlorat sina – i många fall förhållandevis välbetalda – jobb på grund av globaliseringen inte heller har kunnat räkna med något nämnvärt stöd från statens sida.

Under den nyliberala globaliseringseufori som rådde under 1990-talet och en bit in på det nya millenniet fanns det inte heller något större politiskt intresse för globaliseringens förlorare. De moderata högerpartierna var så till den grad globaliseringsfrälsta att de överhuvudtaget inte kunde se några avigsidor med globaliseringen, och även den ”tredje vägens” socialdemokrater hade så bråttom att hoppa på globaliseringståget att de inte ens hann vinka farväl till sina arbetarklassväljare som blev stående kvar på perrongen. Av partierna längre vänsterut hade en del blivit så traumatiserade av Sovjetunionens sammanbrott att de inte längre orkade kravla sig upp ur det kalla krigets ideologiska skyttegravar, medan andra – som Vänsterförbundet här i Finland – omvandlade sig från traditionella arbetarpartier till partier för välutbildade urbana väljare med ett starkt engagemang i miljö- och jämställdhetsfrågor. En beklaglig följd av den här omorienteringen var ändå att den i så hög grad skedde på bekostnad av den ekonomiska politiken, där vänstern nöjde sig med att försöka motverka den nyliberala hegemonins värsta excesser i stället för att på allvar försöka utmana den. Därmed hade den ”nya” vänstern inte särskilt mycket att erbjuda de arbetarklassväljare som blivit sittande med Svarte Petter på hand i det stora globaliseringsspelet.

Då den nationalistiska högerpopulismen gjorde sitt inträde på den politiska scenen

fyllde den alltså ett tomrum som uppstått efter det kalla krigets slut och Sovjetunionens sammanbrott. I en situation där globaliseringens och nyliberalismens förlorare inte fann något gehör för sitt i sig fullständigt berättigade missnöje hos de etablerade partierna är det knappast förvånande att så många av dem lät sig lockas av högerpopulismens fagra men falska löften. Den högerpopulistiska retoriken bygger ju i hög grad på att måla upp bilden av ett gyllene förflutet som gått förlorat, men som kan återupprättas igen, och bland de missnöjda arbetarklassväljarna fanns det fortfarande många som hade personliga minnen av en tid då det fanns gott om välbetalda industrijobb med stark anställningstrygghet och goda arbetsvillkor.

För många av de väljare som röstar på högerpopulistiska partier och politiker är ”den gamla goda tiden” med andra ord inte en chimär, utan i allra högsta grad en realitet. Det här är ett faktum som högerpopulismens motståndare, i synnerhet på vänsterkanten, har haft svårt att ta till sig. Förvisso fanns det mycket som var sämre, som kvinnornas ställning och inställningen till etniska, sexuella och könsminoriteter, men ur en rent ekonomisk synvinkel har den nyliberala hegemonin inneburit en försämrad levnadsstandard och ökad ekonomisk otrygghet för en betydande del av väljarna. Det är det här fullt legitima missnöjet de nationalistiska högerpopulisterna har lyckats kanalisera till ett stöd för sina egna, falska och motbjudande ”lösningar” som går ut på att det förlorade paradiset kan återupprättas endast om vi först gör oss kvitt en eller annan grupp av utpekade syndabockar: invandrare, feminister, vänstern, sexuella minoriteter och så vidare.

Det bör ändå understrykas, att det utbredda missnöjet bland globaliseringens förlora-

re inte är hela förklaringen till högerpopulismens framgångar. För en del av de väljare som ger sin röst till högerpopulistiska partier och kandidater är invandringen och ”wokekulturen” inga påhittade syndabockar, utan genuina och allvarliga samhällsproblem som de traditionella partierna inte kunnat eller vågat åtgärda. Även om det är svårt att bedöma hur stort det här ideologiskt drivna väljarsegmentet egentligen är torde det ändå vara uppenbart, att högerpopulismen aldrig hade kunnat bli den maktfaktor den är idag utan den stora mängden missnöjesröster från det nyliberala samhällets olycksbarn.

Om vi vill mota den nationalistiska högerpopulismen i grind måste vi således först erkänna, att dess framgångar bygger på ett verkligt och alltigenom berättigat missnöje bland stora grupper av väljare. Därefter gäller det att formulera verkliga lösningar på de ekonomiska problem som ligger bakom det här missnöjet, och på den punkten kan vi faktiskt lära oss ett och annat av historien. Under decennierna efter andra världskriget fanns det en utbredd politisk enighet om att massarbetslöshet och ekonomisk ojämlikhet utgör den bästa tänkbara grogrunden för politisk extremism (det var framför allt kommunismen som väckte oro på den tiden), och den ekonomiska politikens viktigaste målsättningar var därför att upprätthålla en hög sysselsättning och utjämna inkomst- och förmögenhetsklyftor. De här målsättningarna går visserligen stick i stäv med den nyliberala doktrinen, men för att stoppa högerpopulismens frammarsch är det nödvändigt att ta dem till heders igen. Om vi vill bli kvitt den nationalistiska högerpopulismen måste vi med andra ord först göra oss kvitt nyliberalismen.